

С Т А Н О В И Щ Е

От: доц. д-р Тодор Добромиров Тодоров
Университет за национално и световно стопанство
Научна специалност „Икономика и организация на труда“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и организация на труда“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Мира Петрова Дончева
Тема на дисертационния труд: Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 152/ 25.01.2024 г. на Зам.-ректора по НИДМС на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Човешки ресурси и социална защита“ при Общикономически факултет на УНСС по научна специалност „Икономика и организация на труда“ съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 294/18.02.2019 г. Обучението е осъществено в свободна форма през периода 18.02.2019 – 05.02.2024 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за обсъждане дисертационен труд на тема „Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България“ е в общ обем от 112 страници (вкл. 102 страници текст, 5 страници приложения и 6 страници библиография) и обхваща увод, три глави, заключение, приложения и списък с използвана литература. Дисертационният труд включва сериозен обем аналитични средства, което е показателно за стремежа на автора да аргументира точно, пълно и убедително очакваните емпирични резултати от изследването.

Актуалността на изследвания проблем в свързана с необходимостта от търсене и намиране на ефективни пътища за по-пълноценна интеграция на ромите в българското общество, вкл. на пазара на труда у нас. Опитът показва, че централизираните мерки, свързани с отпускането на безвъзмездни финансови средства за подпомагане на този процес не генерират очакваните положителни резултати. В този контекст, стремежът за разкриване на възможности за усъвършенстване на приспособимостта на лицата от ромски произход спрямо изискванията на пазара на

труда в България и повишаване на тяхната пригодност за заетост в страната заслужава адмирации, като от теоретична, така и практико-приложна гледна точка.

За **обект** на изследването е избран „ромският работник/служител и неговата приспособимост“ към изискванията на трудовия пазар у нас. Като **предмет** на изследването е очертано проучването и разкриването на възможности за усъвършенстване на приспособимостта на ромските работници/служители спрямо изискванията на техния работодател, както и изработването на теоретично-аналитична рамка за етническа приемственост на работното място.

Всичко това води до **основната цел** на дисертационния труд, която е свързана с представянето на модел за усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на пазара на труда. Поставените три **изследователски задачи**, които произтичат от целта и намират отражение в разработката, следват логическата последователност на: анализ на приспособимостта от теоретична гледна точка, формулиране на подходи за преодоляване на несъответствията между изискванията на работодателите и трудовото представяне на работниците/служителите от ромски произход, разработване на инструментариум за проучване и усъвършенстване на приспособимостта на ромските работници/служители и емпирично тестване на така разработения аналитичен апарат в реална среда.

Интердисциплинарната същност на изследваната проблематика налага дисертантът да наложи **предварителни ограничения** в обхвата на дисертацията, представени в уводната част на разработката. **Основната теза**, застъпена в дисертацията, е свързана с наличието на наети лица от ромски произход в българските предприятия, които не могат да разгърнат своя потенциал, като, едновременно с това, техният принос е недостатъчен за повишаване на рентабилността на отделните фирми, където те са заети. В този контекст, дисертантът изразява мнението, че за усъвършенстване на приспособимостта на тези лица спрямо изискванията на работодателите и постигане на по-висока степен тяхното изпълнение, е необходима целенасочена работа към социална и икономическа адаптация на основата на културния плурализъм, чрез приемане на някои аспекти на чуждата култура, спрямо които има осъзната необходимост.

Представената от дисертанта **научна литература** съдържа общо 78 релевантни към изследването източника, от които 51 на български и 27 на английски език.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Постигнатите научни и научно-приложни **резултати** са свързани с разработването на теоретико-практичен модел, който има за цел да подпомогне приспособяването на работниците/служителите от ромски произход към изискванията на работодателите, спрямо позицията, която заемат в предприятието. По-конкретно:

- систематизирани са становища и изводи на редица автори относно същността на приспособимостта и нейната важност за интегриране на ромите на пазара на труда у нас;

- на основата на проучената литература, са обобщени ключови концепции за уменията, необходими за приспособяване на лицата от ромски произход към изискванията на трудовия пазар в България, съществуващите несъответствия с изискванията на работодателите и подходи за адресиране на тези несъответствия;

– в контекста на представените характерни особености на ромската общност в България, е детайлизирана методологията и общата рамка на методиката на изследването;

– обърнато е сериозно внимание на същностните характеристики на изследването, вкл. подход, методи, етапи и организация, като е представен очакваният принос на изследователския подход за решаването на проблемите, свързани с маргинализирането на лицата с ромски произход на пазара на труда в България;

– представени са резултатите от специализирано емпирично проучване, относно приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България;

– проведената сред работещи лица от ромски произход и техните ръководители анкета и направените изводи осигуряват надеждна основа за формулираните препоръки за повишаване на приспособимостта на ромските работници и служители спрямо изискванията на пазара на труда у нас.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертационния труд могат да бъдат открити следните приноси на дисертанта за развитието на науката и практиката в областта на изследваната проблематика:

– Изследването е посветено на актуална и значима проблематика, с подчертан дефицит на съществуващото знание в литературата, а именно – подпомагане на трудовата интеграция на ромите, посредством усъвършенстване на тяхната приспособимост към изискванията на трудовия пазар. Изясняването и осмислянето на проблематиката, свързана с управлението на служителите от ромски произход в организационен контекст допринася в значителна степен за научното знание и практическите решения в областта на управлението на човешките ресурси.

– Извършен е комплексен анализ на водещи теоретични концепции, въз основа на който са идентифицирани основни фактори, влияещи върху приспособимостта на ромите на пазара на труда, като тези фактори включват: общи и специфични социокултурни способности, особености на ромската култура и манталитет, стереотипизиране, нагласи на българските работодатели към наемане на представители на различни етноси и др.

– Разработен е методически инструментариум за оценяване приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България, с дефинирани концептуални реквизити – цел, ограничения, очаквани резултати, изследователски методи, етапи и организация на изследването.

– Проведено е емпирично изследване, което демонстрира приложимостта на теоретичната хипотеза и разработената методология в практиката на 100 организации, и, съответно, генерира резултати, които притежават потенциала да допринесат за усъвършенстване на българската практика по управление на персонал от ромски произход. Въз основа на установената степен на приспособяване на ромските служители в трудовата среда, са формулирани изводи, аргументиращи необходимост от предприемане на подходящи действия за усъвършенстване на тяхната приспособимост, като предпоставка за повишаване на ефективността на изследваните организации.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Към комплекта материали, предоставени на членовете на научното жури, дисертантът е приложил 3 самостоятелни публикации – статии в специализирани научни издания, в т.ч.:

- 1 статия в сп. „Ново знание“, ВУАРР – Пловдив, 2020, бр. 1, на тема „Исторически и съвременни методи за интегриране на ромите в Европа и България“;
- 1 статия в Годишник на Академично издателство „Талант“, ВУАРР – Пловдив, 2020, том 8 на тема „Необходими умения за подобряване на адаптивността на ромите към изискванията на пазара на труда“;
- 1 статия в сп. „Панорама на труда“, 2021, бр. 1 на тема „Приспособимостта на ромите спрямо изискванията на пазара на труда в България“.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът, който е в обем от 52 страници и е представен на български и на английски език, отразява вярно и точно ключовите моменти и идеи в дисертацията, вкл. целите, задачите, тезата и съдържанието на разработката. Авторефератът фокусира вниманието върху структурата и логиката на изследването, представя достатъчно пълно и убедително авторовите решения и получените основни научно-приложни резултати. Налице са справки за приносите и за публикациите по темата на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Независимо от споменатите дотук положителни характеристики на дисертационния труд и представените на научното жури материали, към докторанта могат да се отправят следните критични бележки и препоръки:

- Обосновката, предложена в увода на дисертацията, по отношение на значимостта на въпросите, свързани с нуждата от интегриране на ромите на трудовия пазар в България, не е базирана в достатъчна степен на релевантни статистически данни.
- Ограниченията и очакваните научно-приложните приноси на изследването не са представени достатъчно подробно и детайлно в уводната част на разработката, което донякъде възпрепятства създаването на необходимите очаквания сред ползвателите на материала.
- Направеният в началото на Глава 2 преглед на демографските характеристики на ромския етнос в България не представя в необходимата дълбочина ключови специфики на лицата от ромски произход у нас, които са от значение за изследваната проблематика, като динамика на заетостта и безработицата, образователно-квалификационно равнище и др. По този начин, в разработката не е осигурен в достатъчна степен необходимия макро-контекст на проведеното изследване.
- Добре би било дисертантът да помисли за публикуване на по-голяма част от постигнатите стойностни резултати от изследването в индексирани научни списания в страната и, евентуално, в чужбина, с цел по-широкото популяризиране на основните приноси на дисертацията.

Посочените бележки и препоръки по никакъв начин не нарушават цялостното положително впечатление от представения дисертационен труд и не омаловажават

постиженията и приносите на дисертанта в научната и практико-приложната област на изследването.

8. Заключение

Дисертационният труд на тема „Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България”, разработен от Мира Петрова Дончева, притежава необходимите качества и съдържа научни и практико-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за учебната дейност на УНСС (Част трета). Представената разработка е свидетелство за това, че дисертантът притежава теоретични знания и професионални умения по научната специалност „Икономика и организация на труда“, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Гореизложеното ми позволява с убеденост да дам своята **положителна оценка** на представените дисертационен труд и автореферат и да **предложа на уважаемото научно жури да присъди на Мира Петрова Дончева образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и организация на труда“.**

05.03.2024 г.
гр. София

Подпис:
/доц. д-р Тодор Тодоров/

OPINION

By: Assoc. Prof. Dr Todor Dobromirov Todorov
University of National and World Economy
Scientific specialty „Economics and Organisation of Labour“

Subject: dissertation work for the award of an educational and scientific degree
“doctor” in the scientific specialty “Economics and Organisation of Labour”
at UNSS

Author of the dissertation: Mira Petrova Doncheva
Dissertation topic: Improving the Adaptability of Roma to the Labour Market
Requirements in Bulgaria

Reason for presentation of the opinion: participation in the scientific jury for the defence of the dissertation work according to Order No. 152/ 25.01.2024 г. of the Vice-Rector for SRAIC of the UNWE.

1. Information about the doctoral student

The doctoral student studied in a doctoral program at the Department of “Human Resources and Social Protection” at the Faculty of General Economics of the UNSS in the scientific specialty “Economics and Organisation of Labour” according to an Order of the Vice-Rector for SRAIC of the UNWE No. 294/18.02.2019. The studies were carried out in free form in the period 18.02.2019 – 05.02.2024.

2. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation presented for discussion on the topic “Improving the Adaptability of Roma to the Labour Market Requirements in Bulgaria” has a total volume of 112 pages (incl. 102 pages of text, 5 pages of appendices and 6 pages of bibliography) and covers an introduction, three chapters, conclusion, appendices and list of scientific literature. The dissertation work includes a serious volume of analytical tools, which is indicative of the author’s aspiration to accurately, fully and convincingly defend the expected empirical results of the research.

The **relevance** of the studied problem is related to the need to search and find effective ways for a more complete integration of Roma in Bulgarian society, incl. on the labour market in the country. Experience shows that centralised measures related to the allocation of grants to support this process do not generate the expected positive results. In this context, the effort to reveal opportunities for improving the adaptability of individuals of Roma origin to the requirements of the labour market in Bulgaria and increasing their employability in the country deserves admiration, both from a theoretical and a practical point of view.

The “Roma worker/employee and his adaptability” to the requirements of the labour market in our country was chosen as the **object** of the research. As the **subject** of the study, the investigation and identification of opportunities for improving the adaptability of Roma workers/employees to the requirements of their employer, as well as the development of a theoretically-analytical framework for ethnic succession in the workplace, are outlined.

All this leads to the **main objective** of the dissertation work, which is related to the presentation of a model for improving the adaptability of Roma to the demands of the labour market. The three **research tasks** set, which are derived from the main objective and are reflected in the work, follow the logical sequence of: analysis of adaptability from a theoretical point of view, formulation of approaches to overcome the discrepancies between the requirements of employers and the job performance of workers/employees of Roma origin, development of a toolkit for research and improvement of the adaptability of Roma workers/employees and empirical testing of the developed analytical apparatus in a real environment.

The interdisciplinary nature of the studied problems requires the doctoral student to impose **preliminary limitations** on the scope of the dissertation, presented in the introductory part of the work. The **main thesis** advocated in the dissertation is related to the presence of employed persons of Roma origin in Bulgarian enterprises, who cannot develop their potential, and, at the same time, have insufficient contribution to the increase of the profitability of the individual companies where they are employed. In this context, the doctoral student expresses the opinion that in order to improve the adaptability of these individuals to the requirements of employers and to achieve a higher degree of their fulfilment, targeted work towards social and economic adaptation on the basis of cultural pluralism is necessary, by adopting some aspects of the foreign culture, for which there is a conscious need.

The **scientific literature** presented by the doctoral student contains a total of 78 sources relevant to the study, of which 51 are in Bulgarian and 27 in English language.

3. Evaluation of the obtained scientific and applied results

The achieved scientific and applied **results** are related to the development of a theoretically-practical model, which aims to support the adaptation of workers/employees of Roma origin to the requirements of employers, in relation to the position the former occupy in the enterprise. More specifically:

- opinions and conclusions of a number of authors have been systematised regarding the nature of adaptability and its importance for the integration of Roma in the labour market in our country;
- on the basis of the studied literature, key concepts about the skills needed to adapt persons of Roma origin to the requirements of the labour market in Bulgaria, the existing discrepancies with the requirements of employers and approaches to address these discrepancies are summarised;
- in the context of the presented characteristics of the Roma community in Bulgaria, the methodology and the general framework of the research methodology are detailed;
- serious attention is paid to the essential characteristics of the study, incl. approach, methods, stages and organisation, presenting the expected contribution of the research approach to solving the problems related to the marginalisation of persons of Roma origin on the labour market in Bulgaria;
- the results of a specialised empirical study on the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market in Bulgaria are presented;

– the survey conducted among working individuals of Roma origin and their managers and the conclusions drawn provide a reliable basis for the recommendations formulated for increasing the adaptability of Roma workers and employees to the requirements of the labour market in our country.

4. Evaluation of scientific and applied contributions

In the dissertation work, the following contributions of the doctoral student to the development of science and practice in the field of the investigated problems can be found:

– The study is dedicated to a relevant and significant problem, with a marked deficit of the existing knowledge in the literature, namely – supporting the labour integration of Roma, by improving their adaptability to the requirements of the labour market. Clarifying and understanding the problems related to the management of Roma employees in an organisational context contributes significantly to scientific knowledge and practical solutions in the field of human resource management.

– A complex analysis of leading theoretical concepts was carried out, on the basis of which the main factors affecting the adaptability of Roma in the labour market were identified, whereas these factors include: general and specific socio-cultural abilities, features of Roma culture and mentality, stereotyping, attitudes of Bulgarian employers to hiring representatives of different ethnicities, etc.

– A methodological toolkit was developed for assessing the adaptability of Roma to the requirements of the labour market in Bulgaria, with defined conceptual details – objective, limitations, expected results, research methods, stages and organisation of the research.

– An empirical study was conducted that demonstrates the applicability of the theoretical hypothesis and the developed methodology in the practice of 100 organisations, and, accordingly, generates results that have the potential to contribute to the improvement of the Bulgarian practice of managing of staff of Roma origin. Based on the established degree of adaptation of Roma employees in the work environment, conclusions are formulated, defending the need to take appropriate actions to improve their adaptability, as a prerequisite for increasing the effectiveness of the studied organisations.

5. Evaluation of the dissertation publications

To the set of materials provided to the members of the scientific jury, the dissertation student has attached 3 separate publications – articles in specialised scientific editions, including:

– 1 article in “New Knowledge” magazine, UARD – Plovdiv, 2020, issue 1, on the topic “Historical and Contemporary Methods for the Integration of Roma in Europe and Bulgaria”;

– 1 article in the Yearbook of Academic Publishing House “Talent”, UARD – Plovdiv, 2020, vol. 8 on the topic “Necessary Skills to Improve the Adaptability of Roma to the Requirements of the Labour Market”;

– 1 article in Panorama of Labor magazine, 2021, issue 1 on the topic “The Adaptability of the Roma to the Requirements of the Labour Market in Bulgaria”.

6. Evaluation of the abstract

The abstract, which is of a volume of 52 pages and is presented in Bulgarian and English, reflects in a true and accurate manner the key moments and ideas in the dissertation, incl. the objectives, tasks, thesis and content of the work. The author’s abstract focuses

attention on the structure and logic of the research, presents sufficiently fully and convincingly the author's decisions and the main scientific and applied results obtained. References are available for contributions and publications on the topic of the dissertation.

7. Critical notes, recommendations and questions

Regardless of the previously mentioned positive characteristics of the dissertation work and the materials presented to the scientific jury, the following critical remarks and recommendations can be addressed to the doctoral student:

– The justification proposed in the introduction of the dissertation, regarding the significance of the issues related to the need for the integration of the Roma in the labour market in Bulgaria, is not sufficiently based to relevant statistical data.

– The limitations and the expected scientific-applied contributions of the research are not presented in sufficient detail and depth in the introductory part of the development, which somewhat hinders the creation of the necessary expectations among the users of the material.

– The overview of the demographic characteristics of the Roma ethnic group in Bulgaria made at the beginning of Chapter 2 does not present in the necessary depth key specifics of the individuals of Roma origin in our country, which are important for the investigated issues, such as dynamics of employment and unemployment, educational and qualification level, etc. Thus, the necessary macro-context of the conducted research is not sufficiently provided in the work.

– It would be good for the doctoral student to consider publishing a greater part of the valuable research results achieved in indexed scientific journals in the country and, possibly, abroad, with the aim of wider popularisation of the main contributions of the dissertation.

The above mentioned notes and recommendations in no way affect the overall positive impression of the presented dissertation work and do not understate the achievements and contributions of the doctoral student in the scientific and applied field of study.

8. Conclusion

The dissertation work on the topic “Improving the Adaptability of Roma to the Labour Market Requirements in Bulgaria”, developed by Mira Petrova Doncheva, has the necessary qualities and contains scientific and applied results that represent an original contribution to science and meet the requirements of the Law on Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its implementation and the Regulations for the Educational Activities of the UNWE (Part three). The presented work is evidence that the doctoral student possesses theoretical knowledge and professional skills in the scientific specialty “Economics and Organisation of Labour”, demonstrating qualities and skills for independent conduct of scientific research.

The above allows me to confidently give my **positive assessment** to the presented dissertation and abstract and to **propose to the respected scientific jury to award Mira Petrova Doncheva the educational and scientific degree „doctor“ in professional field 3.8. “Economics”, scientific specialty “Economics and Organisation of Labor”.**

05.03.2024
Sofia

Signature:
/Assoc. Prof. Dr Todor Todorov/